

יו"ט שני של גלויות

דין בן חו"ל הנמצא בארץ ישראל

עיינן: פסיקתא דרב כהנה יד

מי גרם לי שאהא משמרת שני ימים טובים בסוריא? על שלא שמרתי יום טוב אחד כתיקונו בארץ ישראל. סבורה הייתי שאני מקבלת שכר על שנים, ואיני מקבלת שכר אלא יום אחד. ר' יוחנן קרי עליהון: 'וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים' (יחזקאל כ, כה).

גמ' ורש"י ביצה ד, ב (והשתא דידיעין – ואתי לאקלקולי)

והשתא דידיעין בקביעא דירחא מאי טעמא עבדינן תרי יומי? - משום דשלחו מתם: הזהרו במנהג אבותיכם בדיכם, זמנין דגזרו שמדא ואתי לאקלקולי. גזרי המלכות גזרה – שלא יתעסקו בחורה, וישתכח סוד העיבור מכס ותעבדו נמי חד יומא ואתי לקלקולי ולעשות חסר מלא ומלא חסר, ותאכלו חמץ בפסח.

שימו לב: האם יש כאן שני הסברים לדין זה או הסבר אחד? מאי נפקא מינא?

משנה ורש"י פסחים נ, א – נ, ב

משנה. מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עד חצות - עושין, מקום שנהגו שלא לעשות - אין עושין. ההולך ממקום שעושין למקום שאין עושין, או ממקום שאין עושין למקום שעושין - נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם, וחומרי מקום שהלך לשם. ואל ישנה אדם מפני המחלוקת. מקום שנהגו, עד חלות - הכי הוסי.

שלא לעשות – כדי שלא יהא טרוד במלאכה וישכח זיעור חמרו, וישחית הפסח, ותקון מלא ללורך הלילה, למארה לטרוח מצדוד יום כדי להסב מהר, כלאמר בפרק בתרא /ערבי פסחים/ (קט, א), חוטפין מלא כלילי פסחים בשביל תינוקות שלא ישנו. ואל ישנה אדם – בגמרא פריך: ממקום שאין עושין למקום שעושין, ואיכו נמי אל ישנה וליעבד – והא אמרת: נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם!

גמ' ורש"י פסחים נא, ב-ב, א (ההולך ממקום – במדבר מותר)

ההולך ממקום וכו'. בשלמא ההולך ממקום שעושין למקום שאין עושין נותנין עליו חומרי מקום שהלך לשם, ואל ישנה אדם מפני המחלוקת ולא ליעבד. אלא: ממקום שאין עושין למקום שעושין - אל ישנה אדם מפני המחלוקת, ונעביד? הא אמרת: נותנין עליו חומרי מקום שהלך לשם וחומרי מקום שיצא משם! - אמר אביי: ארישא. רבא אמר: לעולם אסיפא, והכי קאמר: אין בזו מפני שינוי המחלוקת. מאי קא אמרת: הרוואה אומר מלאכה אסורה - מימר אמרי: כמה בטלני הוי בשוקא. אמר ליה רב ספרא לרבי אבא: כגון אנן; דידיעין בקביעא דירחא ביישוב לא עבידנא - מפני שינוי המחלוקת. במדבר מאי? - אמר ליה, הכי אמר רב אמי: ביישוב - אסור, במדבר - מותר.

ארישא – ואל ישנה דמתניתין – ארישא קאי, ההולך ממקום שעושין למקום שאין עושין. רבא אמר לעולם אסיפא – והכי משמע מתניתין: או ממקום שאין עושין למקום שעושין – נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם ולא ליעבד, דהא דקיימא לן בעלמא אל ישנה אדם ממנהג העיר – אינו אלא מפני המחלוקת, וכאן אין מחלוקת. דמאי אמרת – הרוואה אורו בטל יאמר זה אומר שהמלאכה אסורה, וחלוק על כולנו – לא יאמר הכי, אלא יאמר: מלאכה אין לו, שהכי כמה בטלנין יש בשוק כל ימות השנה. ביישוב לא עבידנא – מלאכה ביום טוב שני, הואיל ונהגו בו אסור, לא אשנה לעיניהם את המנהג.

מה ההסבר לענין "מפני המחלוקת"? מה ההבדל בין זה לחשד, מראית עין.

תוס' שם ד"ה ביישוב

ביישוב לא עבדינן - אפילו בצינעא ואפילו דעתו לחזור דלא אפשר למלאכה בצינעא כמו שאר דברים.

שו"ע או"ח תצו, ג

בני ארץ ישראל שבאו לחוצה לארץ, אסורים לעשות מלאכה ביום טוב שני ביישוב, אפילו דעתו לחזור; וכל זמן שלא הגיע ליישוב, אפילו אין דעתו לחזור, מותר, לפי שעדיין לא הוקבע להיות כמותן. אבל אם הגיעו ליישוב, ואין דעתו לחזור, נעשה כמותן ואסור בין במדבר בין ביישוב. וכל חוץ לתחום אין נותנין עליו חומרי מקום שהלך לשם.

למה המחבר הביא רק את המקרה של בן א"י בחו"ל ולא את המקרה ההפוך?

על פי מה שידוע לך עכשיו, איך על בן חו"ל שנמצא בארץ ישראל לנהוג?

מה הסברות לכאן ולכאן?

מהן הבעיות ההלכתיות אם שומרים יום אחד, ומאיך אם שומרים שני ימים?

מ"ב שם סקי"ג

...כתבו הפוסקים בני א"י שבאו לח"ל ודעתו לחזור וחל יו"ט ב' בע"ש א"צ לערב עירובי תבשילין מפני שהוא דבר שבצנעא ולכן אין צריך לנהוג בזה כחומרי המקום שהלך לשם כיון שדעתו לחזור ומטעם זה צריכים הם להתפלל תפלת י"ח בלחש ביו"ט שני. וכן להניח תפילין בצנעא כיון שדעתו לחזור ונתנין עליהם חומרי המקום שיצאו משם כמ"ש בסי' תס"ח אבל צריכים ללבוש מלבושי יו"ט מפני שהוא דבר של פרהסיא. ובן חו"ל שבא לא"י אם דעתו לחזור למקומו צריך לעשות שני ימים יו"ט ומ"מ תפלת יו"ט צריך להתפלל בביתו בצנעא אכן אם דעתו שלא לחזור למקומו לעולם יתנהג כבני א"י וכמו שמבואר לעיל בסימן תס"ח ע"ש במ"ב ובה"ל. כתבו האחרונים דמי שעוקר דירתו עם אשתו ובניו ממקום למקום לישא וליתן ולהרויח אע"פ שבשעת עקירתו היה דעתו לחזור למקומו כמי שאין דעתו לחזור דמי דסתמא דמילתא כיון דעקרינהו לאינשי ביתיה כל שמוצא פרנסתו מרווחת באותו מקום שהלך לשם אינו זז משם. וכתבו עוד דמי שאין דעתו לחזור אע"פ שאשתו נשארה במקומה הראשון אפ"ה אין דעתו לחזור מיקרי:

ערוך השולחן שם סוף סקי"ה

ובן ארץ ישראל שבא לחוץ לארץ ואין דעתו לקבוע בחוץ לארץ אלא לחזור במשך קטן לארץ ישראל מתפלל של חול דכיון דתפלה היא בלחש לא שייך מחלוקת ומבשל בלא עירוב תבשילין אם יו"ט שני הוא בערב שבת אך ילך במלבושי יו"ט דזהו כמלאכה דהוי פרהסיא והעוקר דירתו עם אשתו מא"י לח"ל אע"פ שבהמשך הזמן דעתם לחזור מ"מ דינם כאין דעתם לחזור דכיון דבא הוא וביתו מקרי דירה קבוע וכן יראה לי דאפילו בא לבדו אם אין דעתו לחזור עד אחר שנה מקרי אין דעתו לחזור וכן מי שאין דעתו לחזור אע"פ שיש לו איזה מניעות שיכול להיות שיחזור כגון שלעת עתה לא נתרצתה אשתו וכו' וצא בזה אף שיכול להיות שיחזור מ"מ כיון דלעת עתה הוחלט בדעתו לבלי לחזור מקרי אין דעתו לחזור ויש מי שאומר דבן א"י הבא לח"ל אסור לו לאכול חמץ באחרון של פסח בכל עניין אפילו דעתו לחזור ונכון הוא דזה גריע ממלאכה וכהן בן א"י שבא לח"ל ודעתו לחזור לא יעלה לדוכן ביו"ט שני ואם הוכרח לעלות לא יברך אלא יאמר יברכך וגו' בלא ברכה ובן חו"ל שבא לא"י ואין דעתו לחזור נוהג מיד כאנשי א"י ואם דעתו לחזור נוהג כבן חו"ל ביו"ט שני בכל דבר [עש"ת]:

יחיה דעת ח"א כו

שאלה: בחור רווק שעלה לארץ ישראל להשתלמות למשך תקופה מסוימת, ודעתו לחזור אל הוריו הדרים בחוץ לארץ, האם עליו לנהוג שני ימים טובים של גלויות, בתפלה ובקידוש ובשאר הענינים, כדין בני חוץ לארץ, או די לו לנהוג יום אחד בלבד, כדין תושבי ארץ ישראל?
תשובה: במסכת ביצה (דף ד' ע"ב) מבואר, שאע"פ שבזמן הזה אין אנו מקדשים את החודש על פי הראיה, אלא על פי חשבון הלוח, ובזה גם בני חו"ל בקביעות בחודשים, כמו בני ארץ ישראל, מכל מקום חייבים בני חו"ל להמשיך לנהוג שני ימים טובים של גלויות, על כל הכרוך בהם, ולהזהר במנהג אבותיהם, גזירה שמה ישתכח מהם סוד העיבור ויקבעו המועד שלא בזמנו, ויבואו להכשל באכילת חמץ בפסח. והנה בשו"ת חכם צבי (סימן קס"ז), העלה, שלפי זה העולים מחו"ל לארץ ישראל, אע"פ שדעתם לחזור, די להם לעשות יום טוב אחד כל ימי שהותם בא"י, ואפילו לענין עשיית מלאכה, ואין זה בכלל מה ששינונו (בפסחים דף נ' ע"ב), שנותנים עליו חומרי מקום שיצא משם, ומכל שכן לענין תפלות וקידוש וברכת המזון שעליהם לנהוג כבני א"י, ולא גזרו חכמים על בני חו"ל לעשות שני ימים טובים של גלויות אלא כשהם עדיין דרים במקומם, אבל כשעלו לא"י, אסור להם להוסיף על יום טוב אחד, משום איסור בל תוסיף, על פי המבואר במסכת ראש השנה (דף כ"ח ע"ב). עד כאן. אולם בשו"ת גאוני מזרח ומערב (סי' ל"ט), מבואר, שגם בני חו"ל שעלו לא"י ודעתם לחזור תוך י"ב חודש, חייבים לשמור שני ימים טובים של גלויות. (וכן הוא בשו"ת מעשה הגאונים סי' מ"ז). וכן מרן רבינו יוסף קארו בשו"ת אבקת רוכל (סי' כ"ו), העיד בגודלו שפשט המנהג מימי קדם, ובפני גאוני עולם, שבני חו"ל העולים לא"י ודעתם לחזור, עושים שני ימים טובים של גלויות כמנהג בני חו"ל, ככל חקיו ומשפטיו שבחו"ל, ולא עוד אלא שנאספים מנינים רבים של העולים בפרהסיא ומתפללים ביום השני תפילת יום טוב וקוראים בספר תורה כמנהגם שבחו"ל, ואין פוצה פה. ושכן עיקר להלכה. עד כאן. וכן הגאון המוסמך ר' יאשיה פינטו בשו"ת נבחר מספ (סי' ח), העיד על המנהג כדברי מרן הנ"ל. וכן מבואר בשו"ת הלכות קטנות (סי' ד'), בשם גאוני ירושלים. וכן כתב מרן החיד"א בברכי יוסף (סי' תצ"ו אות ז'). וראה עוד בשו"ת שאלת יעב"ץ (סי' קס"ח). ואמנם מצאנו להרב יחיאל מיכל טוקצינסקי בספר עיר הקודש והמקדש (חלק ג' סי' רס"א), שכתב, שהגאון רבי שמואל סלאנט היה חושש לסברת החכם צבי הנ"ל, והיה מורה להחמיר כחומרות בני חו"ל, וכחומרות בני א"י, וכן כתב כיוצא בזה בשו"ת נצר מטעי (סי' י'). וראה עוד בשואל ומשיב תליתא (חלק ב' סי' כ"ח), שגם כן מצדד כדעת החכם צבי, ע"ש. אולם אנו אין לנו אלא דברי הראשונים שבני חו"ל העולים לא"י ודעתם לחזור עליהם לנהוג כבני חו"ל לגמרי בין להקל בין להחמיר. וכן הורו רבני ירושלים בשנת רס"ט, הובאו דבריהם בקונטרס חידושי דינים שבספר חיים וחסד מוספיא (סי' מ"ד). וכן פסק הרב פאת השלחן (סי' ב' סעיף ט"ו). וכן העלה הגאון רבי חיים מודעי בשו"ת חיים לעולם (חאו"ח סי' ו'). וכן פסק הגאון הראשון לציון רבי יעקב שאול אלישר בשו"ת שאל האיש (חאו"ח סי' ח').

אולם כל זה באדם נשוי שעלה לארץ ישראל לביקור, ודעתו לחזור אל עירו ואל שער מקומו, אבל לגבי בחור רווק, שעדיין אין עליו עול משפחה, כתב מרן הגאון רבי משה גלאנטי שקיבל מרבתי גאוני ירושלים, שאינו עושה אלא יו"ט אחד בלבד, בין להקל בין להחמיר, ושכן פשט המנהג, והטעם משום שאפשר שתזדמן לו אשה הגונה במוהר ובמתן, וישאנה לאשה, ויקבע מושבו בארץ ישראל. וכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו. ושכן פסקו רבותינו הגאונים רבי שלמה אלגאזי ורבי שמואל גרמיזאן ורבי אברהם אמיגו, זצ"ל. והובאו דבריהם בשו"ת הלכות קטנות (סי' ד'). והוסיף עוד, שגם הגאון המוסמך רבי אליעזר בן ארחא, (שהיה בימי מרן ז"ל), העיד שכן היו נוהגים להורות גאוני רבני צפת, שכל בחור רווק העולה לא"י, אע"פ שדעתו לחזור, יש לו לנהוג יום טוב אחד בלבד, מפני שאפשר שימצא לו עזר כנגדו ויקבע דירתו

בארץ ישראל עד כאן. ואמנם בשו"ת גנת ורדים (כלל ד' סי' י"ד), הביא תשובת רבני ירושלים שבדורו, שפסקו להיפך, שאין הבדל בזה בין נער לזקן ובין רווק לנשוי, אולם כבר האריך להשיב על דבריו בטוב טעם ודעת מן החיד"א בשו"ת חיים שאל (סי' ז"ה), וכתב שרבנים אלו במחכ"ת לא ידעו קושט דברי אמת, שמנהג רבני וגאוני ארץ ישראל, דור דור וחכמי משנים קדמוניות, להורות להלכה ולמעשה שכל בחור רווק העולה לארץ ישראל עושה יום טוב אחד בלבד, בין להקל בין להחמיר, והוסיף מן החיד"א, שנודע לו בבירור גמור שגם הגאון רבי אברהם יצחקי (אב בית הדין בחברון, ומחבר הספר זרע אברהם), היה נוהג כן להורות להלכה ולמעשה. וכן הורו כל רבני ארץ ישראל הבאים אחריו, וטעמים ונימוקים עמם, שמכיון שכל עיקר דין יום טוב שני של גליות בחו"ל משום ספק הוא, ובזמן הזה אנו בקיאים בקביעות החודש, אלא שהזהירו חז"ל על כך לבני חו"ל רק משום מנהג אבותיהם בידיהם, לפיכך על ידי עילה כל שהיא, כגון בחורים שעלו לארץ ישראל ויש לתלות שמא ימצאו זיווג נאה ויקבעו דירתם בארץ ישראל, יש להורות להם לעשות יום טוב אחד בלבד. עד כאן. וכן פסק הגאון הראשון לציון רבי מיוחס בכר שמואל בספר מזבח אדמה (סי' תס"ח). וכן העלה הגאון הראש"ל יש"א ברכה בשו"ת שאל האיש (חאו"ח סי' ט'), ושכן פשט המנהג. וראה עוד בשו"ת סמא דחיי (חאו"ח סי' י"ד). ובשו"ת קול אליהו ח"ב (בקונטרס מחנה ישראל סי' ל'), ובספר שלמי צבור (דף רל"ז ע"א). ובספר רוח חיים פלאגי (סי' תצ"ו אות ג'). ומכל מקום בחור רווק שעלה לארץ ישראל על מנת שיחזור לחו"ל אצל הוריו, ואומר בפירוש שאפילו אם ימצא שידוך הגון במוהר ומתן, בשום אופן לא יעזוב את הוריו שבחו"ל, ודעתו לחזור באופן מוחלט, יש לו לנהוג שני ימים טובים של גליות, כמבואר בשו"ת הלכות קטנות (סי' ד'). אולם לסתם בחור רווק שעלה לארץ ישראל, אע"פ שהוריו בחו"ל ודעתו לחזור אליהם, יש להורות לו הלכה למעשה לעשות יום טוב אחד בלבד כשאר תושבי ארץ ישראל.

אגרות משה או"ח ח"ב קא

בבחור שנסע מחו"ל לא"י ללמד והוא סמוך על שלחן אביו שבחו"ל כ"ח אדר ראשון תשכ"ב. מע"כ ידידי מוה"ר אשר זעליג רובינשטיין שליט"א.

בדבר מה שהיית בא"י בישיבה שלש שנים וחזרת לכאן ואתה מקוה לחזור לא"י להשתקע אבל אין זה ברור לך, הנה פשוט לע"ד דאף בהיותך בא"י היה לך דין בן חו"ל כמפורש בסימן תס"ח במג"א ס"ק י"ב דבחורים הלומדים בישיבה מקרי דעתם לחזור אע"פ שדעתם ללמוד שם ב' וג' שנים. ומה שהחלטת בהיותך שם להשאר לגור שם אינו כלום כל זמן שאתה רוק והוריק דרים בכאן אמעריקא וכמו שראינו שסופך הוכיח שבאת לכאן בחזרה ולא ידוע לך לגמרי אם תלך לא"י בקרוב להשתקע. ומה שאיתא בשע"ת בסימן תצ"ו סק"ב בבחור שבא מחו"ל לא"י פשטה הוראה שיעשה כא"י, הוא דוקא בבחור שאין לו שום קשר עם חו"ל שאף שיש לו הורים אינו סמוך על שלחנם או שהסכימו הוריו שישתקע בא"י והם ישלחו פרנסתו לשם, אבל בחור שיש לו קשר עם הוריו שאין לו הסכמה כזו מהוריו והיה בא"י בלא דירה קבועה רק שלן בחדרי לינה של הישיבה נחשב כבן חו"ל כל זמן שלא נשא אשה בא"י שאז אם דעתו להשתקע בא"י הוא כבן א"י. וכ"ש שנמצאת עתה בכאן ואין לך שום קשר עם א"י שיש לך דין בן חו"ל וצריך אתה להתנהג בכל דיני חו"ל בין לקולא בין לחומרא.

ודין בן א"י שנמצא בחו"ל אסור לעשות מלאכה ולאכול חמץ ביו"ט שני אפילו בצנעא שהם כחומרי המקום שהלך לשם, וילבש תפילין בצנעא דכיון שדעתו לחזור יש עליו חומרי המקום שיצא משם כמפורש בסימן תצ"ו במ"ב עיי"ש.

שו"ת אבקת רוכל סימן כו

שאלה היוצא מא"י לחו"ל ודעתו לחזור אם מתפלל כבני א"י וטעם למה העולים לרגל מתפללים בפרהסייא כבני חוצה לארץ ואין מוחין.

תשובה דבר פשוט הוא דכל שדעתו לחזור נוהג כמקום שיצא משם אפילו להקל ובלבד שלא יעשה בפני בני מקום שהלך לשם וכמו שהוא מבואר ברא"ש פ' מקום שנהגו ובפ"ק דחולין וכתב הר"ן בפ' מקום שנהגו גבי רבה בר בר חנא אכל דאיתורא משום דדעתו לחזור הוה דכיון דבצנעא הוה אכיל ליה דאיהו לא הוה ידע דליעיילו לגביה לא הוה צריך לכסויי וכיון שכן הדבר פשוט ומבואר שלעולם כל שדעתו לחזור אנו רואים אותו כאלו הוא עדיין במקום שיצא משם לכל דבר ובלבד שיעשה בצנעא מפני המחלוקת וא"כ תפילה דבצנעא היא פשיטא ופשיטא דנוהג כמקום שיצא משם כיון שדעתו לחזור וזה דבר פשוט לא ניתן ליכתב לעוצם פשיטותו.

ובאמת כי אשוב אתפלא בי בראותי/בראותי/ כי החכם הנז' לעיל לא חש לקמחיה שהרי הורה ליוצא מא"י לחו"ל ודעתו לחזור מותר לו לעשות מלאכה מדינא אם לא מפני המחלוקת כדמשמע יפה מתוך לשון השאלה א"כ איך עלה על לבו לומר שיתפלל תפילת חול [לכאורה צ"ל חו"ל, כלומר, חוץ לארץ] זה דבר שלא עלה על הדעת. ומה שהביא ראה ממ"ש הר"ם ריקאנאטי בשם הר' עזרא אשיבנו דבר שלו הונח שהיו דברי הר' עזרא מפורשים לא נניח דברי המפרשים והפוסקים שיש בידינו ונסמוך על דברי הר' עזרא זה דבר אשר אין לו שחר כ"ש שאין בדברי הר' עזרא סיוע לחכם המביא ראה שממנו כלל שמה שכתב הר' עזרא שיום האחרון בעבור כנסת ישראל שהוא בגלות סימן לדבר שאין עושין אותו בא"י בכלל מה שכתב דבני א"י אין עושין אותו הוי מי שיצא מא"י לחו"ל ודעתו לחזור' דכל שדעתו לחזור' אע"פ שהוא בחו"ל הרי הוא כאילו הוא בארץ וכן מי שבא מחו"ל לא"י ודעתו לחזור' הוי בכלל בני חו"ל וכן מעשים בכל יום בכל שנה ושנה עולים לשלש רגלים מחו"ל לארץ ועושים יום שני של גליות כתקוניו וכמשפטיו בחו"ל. ולא עוד אלא שמתקבצים מנין מבני חו"ל העול' לרגל ומתפללי' תפילה וקורין בתורה ומפטירין בנביא בברכות תחלה וסוף כמו שעושים ביום טוב שני בחו"ל ודבר זה נעשה מימי קדם בפני גדולי עולם ולא פסק אדם בדבר זה מעולם וזו היא שקשה בענין היאך מתפללים תפלת יום טוב בפרהסייא בא"י והיכי לא חיישינן להאי דתנן ואל ישנה אדם מפני המחלוקת והיה מספיק להם שיתפללו תפילת חו"ל בצנעא ועל כרחינו לומר דסבירא להו לגדולי עולם דע"כ לא תני אל ישנה אדם מפני המחלוקת אלא במלאכה ודכוותא דאפשר למיפק מינה חורבה אבל בתפילה אף אם יתפלל כמנהג מקום שיצא משם לא נפיק מינה חורבה וליכא למיחש בה

למידי ומעתה נפשט השאלה מקל וחומר דהשתא אפילו במקום דמלאכה ודכוותא אסירי בפרהסיא תפילה שרייא בפרהסיא כל שכן למתפלל בצינעא דלית דין ולית דיין להוציא מלהתפלל כמנהג בני מקומן והחכם המתיר [מלאכה] בצינעא ואוסר להתפלל בצינעא כבני מקומן לא מצא ידיו ורגליו בבית המדרש וזה דבר פשוט ויותר לרואי השמש נאם הצעיר יוסף קארו

מה נראה לך הדין לגבי מנינים של בני חו"ל ביום טוב שני?

מה נראה לך הדין לגבי אברך שנסע עם אשתו ללמוד בארץ במשך שנה או שנתיים?

אגרות משה או"ח ג, עד

בנסע הוא ואשתו לא"י איך דינם ביר"ט שני.

ובדבר שבאת לא"י ללמוד שם והיה דעתך אחר שנה ושנתיים לחזור לאמעריקא אבל גם אשתך נסעה עמך ודירה יש לך בא"י ולא באמעריקא איך אתה ואשתך צריכים להתנהג בענין יר"ט שני, הנה להרדב"ז שהביא המג"א /בסי' תצ"ו/ בסק"ז דעוקר דירתו עם אשתו מא"י לחו"ל אע"פ שדעתו לחזור דינו כמו שאין דעתו לחזור, ומסתמא גם להיפוך מחו"ל לא"י סובר כן שנמצא שדינכם כדין בני א"י אבל לע"ד פשוט שאין לדמות בזמננו עתה לזמן הרדב"ז ומאות שנים אחריו דבכל הזמנים עד ערך איזה עשרות שנים האחרונות היה ענין נסיעה ממקום למקום דבר קשה בין מצד הטירחא דהנסיעה בין מצד העניות, שלכן כיון שעקר עם אשתו היתה אומדנא גדולה דאם ימצא פרנסה באותו מקום שהלך לשם לא יחזור שלכן בסתמא נחשב אין דעתו לחזור ואולי גם בטלה דעתו, דהא זהו טעם הרדב"ז כדאיתא במ"ב /בסי' תצ"ו/ ס"ק י"ג מהפר"ח, אבל בזמננו שהוא טירחא קטנה אף מאמעריקא לא"י שבאין בפחות מ"ב שעות לא"י וחשבון הוצאה לא נחשב כלום לרובא דאינשי ממדינתנו דהא באים מכאן לשם ומשם לכאן גם על עניני שמחה קטנים ולנסיעת תענוג וטיול בעלמא ליכא האומדנא. וממילא תלוי בהחלטת האדם אם לחזור או לא לחזור, והבית אף אם הוא קנויה לו לגמרי אינה ג"כ אומדנא שהרבה אנשי אמעריקא קנו בתים בא"י עבור זמנים הקצרים שרוצים לשהות בא"י לפרקים. ולכן למעשה תלוי זה בדעתך ובדעת אשתך שאם עדיין לא החלטתם להשאר בא"י יש לכם דין בני חו"ל ואם החלטתם להשאר בא"י יש לכם דין בני א"י. והנני ידידו מוקירו ומברכו, משה פיינשטיין.

טעם דין יום טוב שני של גלויות

אפשר להסביר הטעם לדין יום טוב שני של גלויות על פי דעת חז"ל:

1) שיש כאן עונש לבני חו"ל כי עדיין נמצאים בחו"ל שצריכים לשמור שני ימים

או

2) עקב הריחוק ממקום השכינה זקוקים לשני ימים כדי להשיג מה שאפשר להשיג בארץ ישראל ביום אחד.

פסיקתא דרב כהנה יד

מי גרם לי שאהא משמרת שני ימים טובים בסוריא? על שלא שמרתי יום טוב אחד כתיקונו בארץ ישראל. סבורה הייתי שאני מקבלת שכר על שנים, ואיני מקבלת שכר אלא יום אחד. ר' יוחנן קרי עליהון: 'וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים' (יחזקאל כ, כה).

אמנם המקור העיקרי הוא הגמ' ביצה (ד, ב). רב האי גאון העלה שתי אפשרויות להסבר הגמ':

1) שהכול טעם אחד - "אתי לאקלקולי" הוא הסבר לענין מנהג אבותינו בידינו. ואפילו היום ייתכן אפשרות כזו שיגזרו שמד ויקלקלו את חשבון הלוח.

או

2) אפשר להסביר שיש כאן שני טעמים שונים - חז"ל תיקנו שיזהרו במנהג אבותיהם, ועוד טעם שמא המלכות תגזור גזירה והלוח יתקלקל.

כמובן, הנפקא מינה ביניהם הוא במקרה שאין כל חשש שאתי לאקלקולי, שאם נאמר שהם שני טעמים שונים בכל זאת יש צורך לשמור שני ימים מחמת מנהג אבותינו בידינו, אבל אם הוא טעם אחד והמנהג היה רק במקרה שיש חשש שאתי לאקלקולי, אולי במקרה כזה כבר אין מנהג.

דין בן חו"ל בארץ ישראל או בן א"י בחו"ל אל ישנה אדם מפני המחלוקת

גמ' פסחים (נ, א) - אל ישנה אדם מפני המחלוקת. צריכים להגדיר שלשה מושגים דומים אך שונים.

1) חשד – כשאדם רואה את הזולת עושה דבר שלא כהוגן הוא עלול לחשוד שהשני עובר על איסור.

(2) מראית עין – גם הוא מדובר על ענין של איסור, והחשש כאן שהרואה יחשוב שאיסור מסוים הוא אכן מותר. (אמנם יש מקרים שמשתמשים במונח הזה גם לגבי חשד).

(3) מפני המחלוקת – לעומת שני המושגים הראשונים שקשורים לאיסורי דינים, מושג זה קשור למנהגים ולא לאיסורים ממש, והוא ענין של פגיעה בכבוד המקום שאוחז במנהג מסוים, וזה עלול להביא למחלוקת ביניהם.

הסבר למה יש ענין של 'מפני המחלוקת' רק לגבי מנהגים ולא לגבי הלכות – יש כאן ענין פסיכולוגי של הזדהות אישית עם מנהג, זה המנהג שלי או זה המנהג של המשפחה שלי או זה המנהג של המקום שלי. לעומת זאת בהלכה, אדם אינו לוקח את העינים כל כך אישי – זה אינו ההלכה שלו, זה ההלכה של ר' יוסף קארו.

דיון בגמ': כמה מסקנות שעולות מהגמ' הנ"ל:

(א) אב"י ור"ב לא נחלקו להלכה אלא רק בפירוש המשנה - האם המשפט האחרון 'ואל ישנה אדם מפני המחלוקת', קאי רק על הרישא או גם על הסיפא? אולם לפי שניהם ההולך ממקום שאין עושין למקום שעושין, חייב לשמור על חומרי המקום שיצא משם ואינו עושה מלאכה.

(ב) ר"ב מוסיף טעם בדבר – אין ענין של 'מפני המחלוקת' בביטול מלאכה. כלומר, אי עשיית מלאכה לא יגרום למחלוקת במקום שנהוג לעשות מלאכה כי יאמרו 'כמה בטלני איכא בשוקא'.

(ג) אף שהגמ' עוסקת במנהג של אי עשיית מלאכה בערב פסח לפני חצות שהיה נהוג במקומות מסויימים, בסוף הגמ' מתייחסת גם במקרה של יום טוב שני (שהוא גם מנהג), וההלכה היא שהאיסור לעשות מלאכה הוא רק ביישוב ולא במדבר.

(ד) תוס' מוסיף שלא שייך צנעה לגבי מלאכה, ולכן ביישוב, מלאכה אסורה גם בצנעה.

פסק השולחן ערוך – דין בן ארץ ישראל בחו"ל

המחבר דן רק בדין שמופיע בגמ' - בן ארץ ישראל שבא לחוץ לארץ, מלאכה אסורה ביישוב ומותרת במדבר. הפוסקים פסקו כתוס' שביישוב מלאכה אסורה גם בצנעה.

אמנם הט"ז פסק שמלאכה בצנעה מותרת, אולם הוא דעת יחיד בנושא הזה. ובאמת צריך עיון על בני ארץ ישראל הנמצאים בחוץ לארץ שאינם מקפידים על דין זה כי זה נגד כל הפוסקים חוץ מהט"ז.

בישוב אסור במדבר מותר – ישראלים שנמצאים במקום שאין קהילה יכולים לעשות מלאכה אפילו בפרהסיא. והוא הדין אפילו נמצאים ישראלים ובני חו"ל במקום אחד שאין שם קהילה קבועה, כגון מלון וכדומה, שאין בני חו"ל הללו, שאינם קבועים במקום, יכולים לחייב את בני ארץ ישראל באיסור מלאכה. (כן פסק ר' שלמה זלמן אורבך זצ"ל).

כאמור, משום מה המחבר לא דן כלל בדין בן חו"ל הנמצא בארץ ישראל. אמנם הוא התייחס לזה בהרחבה בשו"ת אבקת רוכל, כפי שנראה לקמן.

דין בן חו"ל בארץ ישראל שיטת החכם צבי

החכם צבי פוסק שבני חו"ל בארץ ישראל צריכים לשמור רק יום אחד בלבד. והוא מנמק את שיטתו בשני טעמים: בל תוסיף, המקום גורם.

1. בל תוסיף - אסור לבני חו"ל לשמור שני ימים בגלל בעיית בל תוסיף.

במקרה של בן חו"ל הנמצא בארץ ישראל אין הדין שהוא צריך לשמור יום טוב שני של גלויות כי צריך לנהוג חומרות 'המקום שיצא משם'. דבר זה נכון לא רק בקריאת ספר תורה, ברכות וכדומה שאינם נקראים חומרות שהרי לו היה רוצה לומר ברכות הללו ביום שאינו יום טוב לא יכול, ויש בזה ברכה לבטלה. אלא אפילו בענין איסור מלאכה יש חשש לבל תוסיף, כמו הישן בשמיני בסוכה (בארץ ישראל כמובן). הטעם בזה הוא שלו יצויר שאין לו 'מקום שיצא משם', כגון אם כל אנשי מקומו היו באים לארץ ישראל, היה אסור להם לשמור שני ימים. ההגדרה של חומרא היא כשמותר לנהוג אותה חומרא במקום שלא נוהגים אותה חומרא. ואם לא כן, לא הוי חומרא אלא איסור.

לכאורה אפשר לדחות את הטענה הזו של החכם צבי, שאם אכן יש מנהג שנוהגים לשמור שני ימים בחו"ל שוב אין כאן איסור של בל תוסיף. וכמו שאין אנו נכנסים לענייני בל תוסיף לגבי יו"ט שני בחו"ל אין לנו להכניס שיקול זה גם בבן חו"ל שנמצא בארץ ישראל. עיקר הדיון הוא האם אנו מסתכלים על איש זה כבן חו"ל או כבן ארץ ישראל? ואם הוא בן חו"ל שוב אין כאן בעיה של בל תוסיף. לכן עלינו לדון בטיעון השני של החכם צבי.

2. החכם צבי טוען שהמקום גורם, דהיינו שאין לנו להסתכל על איש זה כבן חו"ל אלא כבן ארץ ישראל, שהמקום הוא הגורם כאן. החכם צבי אינו מרחיב על ענין זה אמנם אולי אפשר לומר את ההסבר הבא לדין שלו.

לפני התקנה של "הזהרו במנהג אבותיכם" הדין של יום טוב שני היה על הגברא, אם הוא ידע בקביעה דירחא או לא, שדין זה היה **מחמת הספק**. כלומר, כיון **שהוא** בספק, הכול היה תלוי על האיש. הדין שייך רק לגברא - למי שיש לו ספק. כלומר, הדין היה סובייקטיבי. אולם אחרי התקנה, שכבר ידעו קביעה דירחא, הדין איננו תלוי בספק אלא **הוא בתורת ודאי** - **מחמת המנהג**. ומכיון שהוא תורת ודאי הדין הפך להיות אובייקטיבי והקביעה חייב להיות דבר אובייקטיבי. כלומר, הדין עבר מדין על האדם להיות דין על המקום - ארץ ישראל או חוץ לארץ. ואולי על פי זה כתב החכם צבי שהמקום גורם.

אולם גם טיעון זה אפשר לדחות שאפשר לומר שאחרי שקבעו דין זה למנהג אמנם הגבולות של הדין קשורים למקום (ארץ ישראל או חוץ לארץ), אך הקביעה של המנהג נשארה על הגברא. הקביעה היא האם הוא נחשב **לבן ארץ ישראל** או **לבן חו"ל**. כלומר, הדין הוא אמנם אובייקטיבי אבל הקביעה איננה על פי המקום שהוא נמצא פיזית אלא על פי הגדרתו כבן ארץ ישראל או כבן חו"ל.

כסיוע לפסק של החכם צבי נאמרו עוד שני טעמים:

3. עיר הקדש והמקדש - היה אפשר לסייע לחכם צבי - אין דין אורח בארץ ישראל, שהרי אסור לצאת מארץ ישראל לחו"ל. וכן אמנם כתב בשו"ת נצר מטעי - שאפילו דעתו לחזור, אין זה דעת, ודעתו בטילה, שאסור לצאת לחו"ל.

ר' שמואל סלנט רצה לומר סברה זו גם בתוך דעת המחבר, וזו הסיבה שאין המחבר מחלק בין אורח לאזרח לגבי ארץ ישראל (כלומר לא שייך לומר דעתו לחזור בארץ ישראל). והוסיף שייתכן שבגלל זה השמיט דין זה מהשו"ע, שהרי כולם בגדר בני ארץ ישראל.

אולם לא רק שסברא זו מחודשת מאד ואינה מוזכרת בראשונים, היא גם בעייתית, שהרי יש מקרים שבהם מותר לצאת לחו"ל (לשאת אשה, ללמוד תורה), ואיך אפשר לומר שדעת זו איננה דעת. ועוד המחבר כן התייחס לשאלה הזו בשו"ת אבקת רוכל והעלה להיפך מזה, שיש ענין של דעתו לחזור לחו"ל.

4. סברת ר' שמואל סלנט לגבי דין אורח – גדר מנהג אבותינו – מה שהיו נוהגים בזמן המקדש. ר' שמואל סלנט טוען שכשאנו דנים בסוגיא זו של מנהג אבותינו בידינו בבן חו"ל בארץ ישראל, אין הפירוש לעשות מה שאבא שלי עשה בחו"ל או מה שסבא שלי עשה בחו"ל, אלא הפירוש הוא לעשות מה שאבותינו בעבר היו עושים כשהם היו באותו מצב שאני נמצא עכשיו – בן חו"ל שנמצא בארץ ישראל. ונראה פשוט וברור שבזמן המקדש, שידעו בקביעה דירחא, בן חו"ל שהיה בארץ ישראל ודאי שמר רק יום אחד של יום טוב, שהרי לא היה לו כל ספק לגבי היום.

אמנם הסבר זה של ר' שמואל סלנט הוא יפה, הוא מחודש מאד וגם את זה לא מצינו בפוסקים הקודמים. ואפשר לדחות גם את הסברא הזאת מחמת הטעם שהזכרנו לעיל, כשחז"ל קבעו את הדין הזה על פי מנהג אבותינו בידינו, הם קבעו שכל מי שבגדר בן חו"ל צריך לשמור שני ימים וזה לא משנה היכן הוא נמצא.

חכם צבי	החולקים
בל תוסיף	מחמת התקנה אין בל תוסיף
המקום גורם	אך במימד של מנהג, עדיין הקביעה בגברא אם הוא בן חו"ל או בן א"י
לא שייך דעתו לחזור בארץ ישראל	לא מצינו סברא זו בפוסקים. ועוד, הרי יש מקרים שמותר לצאת מאר"י

לסיכום, גם ר' שמואל סלנט אמר שאף על פי שסברת החכם צבי נראית לו, בכל אופן הוא אינו רואה את עצמו חפשי להקל בדין זה יותר מרביתו (בעל פאת השולחן ועוד), ולכן הציע שיש לתפוס את כל החומרות כאן – יש לו להחמיר בענין עשיית מלאכה (וכן אכילת חמץ ביום השמיני) כבן חו"ל, ולגבי כל שאר הדברים (תפילות, קידוש, מצוות וכו') יש לו לנהוג כבן ארץ ישראל. (הנהגה זו מכונה בפי ההמון יום וחצי, אף על פי ששם זה אינו מדוייק, ונכון יותר היה לומר יומיים וחצי כי בעצם נוהגים לחומר בכל הענינים).

- אמנם יש כמה וריאציות של מה שמכונה 'יום וחצי':
- (א) רק איסור מלאכה
 (ב) הקפדה גם על מצוות אך בלי ברכות
 (ג) כנ"ל עם נסיון לצאת בברכות על ידי מישהו אחר
 (ד) כנ"ל אך רק במצוות שהן דאורייתא

על אף הסברות, כל הפוסקים (חוץ משו"ע הרב) לא פסקו כהחכם צבי

יחיה דעת – מביא שורה ארוכה של פוסקים
 אבקת רוכל – אף על פי שלא הביא דין זה בשו"ע, כך קבע
 באופן נחרץ בשו"ת. וכתב שדבר זה נעשה מימים ימימה בפני גדולי
 עולם ולא פקפק אדם בדבר זה מעולם.

מי שבא מח"ל לא"י ודעתו לחזור' הוי בכלל בני ח"ל נינהו וכן מעשים בכל יום בכל שנה ושנה עולים לשלש
 רגלים מח"ל לארץ ועושים יום שני של גלויות כתקוננו וכמשפטיו בח"ל. ולא עוד אלא שמתקבצים מנין
 מבני ח"ל העולי' לרגל ומתפללי' תפילה וקורין בתורה ומפטירין בנביא בברכות תחלה וסוף כמו שעושים
 ביום טוב שני בח"ל ודבר זה נעשה מימי קדם בפני גדולי עולם ולא פקפק אדם בדבר זה מעולם

לסיכום, כלומר, עד לפני כמאה שנה הדין הזה היה ברור
 ואורחים ותיירים שבאים מחו"ל לארץ ישראל צריכים לנהוג יום שני
 של גלויות בדיוק כפי שנהגו בחו"ל. אמנם החכם צבי חולק וכן פסק
 כמותו בשו"ע הרב, אבל דעת כל שאר הפוסקים פסקו כאיש אחד
 שלא כמותו, וכך היה נהוג במשך כל הדורות בארץ ישראל.

אמנם בדור האחרון קמו רבנים ופסקו כמו החכם צבי, אבל
 צריכים לדעת שזה בניגוד למה שהיה נהוג בארץ ישראל לפחות
 בחמש מאות שנים האחרונות.

כל זה בתייר רגיל שהוא בעל משפחה שבא לארץ לרגל אחת.
 אולם לגבי דין בחור רווק שמגיע לארץ ישראל הדין מורכב יותר, כפי
 שנראה.

דין בחור

הגר"ע יוסף בספרו יחיה דעת (א, כו) פסק שדין בחור רווק הוא
 שונה מדין תייר רגיל. בחור רווק אין לו מחויבויות משפחתיות לחזור
 לחו"ל, ויש סיכוי שהוא ישתדך עם בת ארץ ישראל ויחליט להישאר
 בארץ. ולכן אין לו דין בן חו"ל אלא דין בן ארץ ישראל. ואע"פ שהוא לא
 פגש או שמע על בחורה שרוצה להשתדך אתו, אין זה משנה כפי
 הכלל שכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו. אמנם בסוף התשובה
 הוא כתב שאם מדובר בבחור שהחליט באופן מוחלט שהוא חוזר
 לחו"ל, ואצלו אין שום סיכוי שישאר בארץ, אפילו ימצא שידוך מתאים,
 רק אז יש לו לנהוג יום טוב שני של גלויות. אבל סתם בחור יש לו
 לנהוג רק יום אחד.

האגרות משה בתשובה (או"ח ב, קא) חולק על זה וכתב באופן מוחלט שגם בחור שהוא סמוך על שולחן אביו בחו"ל חייב לנהוג יום טוב שני של חו"ל בכל מקרה.

דין אברך שנמצא במקום עם משפחתו

בדין אברך שנמצא בארץ לתקופה מסויימת (כגון לצורך לימוד תורה) ואין לו עסק חי בחו"ל, דנו הפוסקים של התקופה האחרונה. ייתכן שאדם כזה, כיון שאין לו קשרים עסקיים בחו"ל וגם משפחתו הקרובה (אשתו וילדיו) נמצאים יחד אתו בארץ ישראל, אין דבר שיגרום למשוך אותו לצאת מן הארץ ויש סיכוי סביר שיישאר בארץ. אמנם מצאנו שיש הבדלים בין הפוסקים.

- משנה ברורה - יום אחד המשנה ברורה כתב שיש לו לשמור יום אחד אפילו דעתו לחזור לחו"ל, שמן הסתם כיון שמוצא בארץ פרנסה אין לומר שיחזור לחו"ל, אפילו זו היא דעתו.
- ר' שלמה זלמן אוירבך סובר שיש לו לשמור יום אחד אפילו אין ברור להם שודאי נשארים, שכיון שנמצא כאן עם אשתו יש אומדנא שישאר, וזה כמו הדין של הרדב"ז המובא בפוסקים לגבי הנוסע מארץ ישראל לחו"ל. (ייתכן שאם בודאי דעתו לחזור, דעתו שונה מהמשנה ברורה, וצריכים לבדוק בדבריו).
- ר' משה (או"ח ג, עג) כתב שיש לאברך לשמור יומיים רגילים עד שמחליטים באופן ברור שנשארים. הטעם של ר' משה הוא שהאומדנא של הרדב"ז אינה שייכת לזמנינו, שהיום הרבה יותר קל להעתיק את מקום המגורים מהארץ לחו"ל (גם במבחינה כספית וגם מבחינת עצם הקושי) מאשר היה בזמן הרדב"ז ודורות שלפנינו.
- ר' אלישיב שבמקרה של אברך כיון שהוא ספק יש לו לשמור יום וחצי.

בעל דירה

מי שיש לו דירה בארץ ישראל וקבע את עצמו להיות **תמיד** בכל ג' רגלים בארץ אף שרוב השנה גר בחו"ל – פסק הגרש"ז אוירבך שיש לו דין בן ארץ ישראל לענין יום טוב שני (מנחת שלמה א, יט, ז). ושמעתי מפי הרב ימר מעשה רב ששאלו את הגרש"ז לגבי מי שנהג ב' רגלים להיות בארץ אבל לא את חג השבועות, והוא פסק שבמקרה כזה יש לו לשמור יומיים מלאים. כלומר, 'כל ג' רגלים' הכוונה כל ג' רגלים.

תפילות

בני חו"ל שנמצאים בארץ ישראל ושומרים שני ימים, האם הם יכולים לקיים מנינים ותפילה בציבור בארץ ישראל. המ"ב (תצו, סקי"ג) כתב שאסור להם לעשות כן, ועליהם להתפלל תפילות יום טוב בצנעא בביתם.

אולם כבר ראינו שבשו"ת אבקת רוכל המחבר כתב שכך נהגו מימים ימימה לערוך מנינים של בני חו"ל בארץ ישראל, ולא פקפק אדם בזה מעולם. וכן המנהג המקובל היום, שלא כמ"ב.

מלאכה על ידי בן ארץ ישראל עבור בן חו"ל ביום טוב שני

בדין עשיית מלאכה על ידי בן ארץ ישראל עבור בן חו"ל ששומר יום טוב שני נחלקו הפוסקים. יש מתירים ויש אוסרים. עיין בדיון בפסקי תשובות ח"ה שמז-שמח.

סברת המחמירים מטעם שליחות. אולם המקילים סוברים שאין דין שליחות בזה, כיון שעשיית המעשה מותרת לבן ארץ ישראל. לפי המקילים לכאורה אין אפילו צורך ברמז.

ונראה שוודאי שיש להקל באחד המקרים הללו:

- לצורך יום טוב
- לצורך גדול
- לצורך אוכל נפש
- כשהישראלי בין כה עושה בשביל עצמו

אמנם, לי נראה שיש להקל בזה בכל מקרה, כל עוד אין בדבר משום זילותא דיו"ט של הבן חו"ל. לדוגמא, לנסוע ברכב או באוטובוס, אפילו אם הישראלי משלם. או להסתכל בטליוויזיה או להקשי לרדיו, אף כשהישראלי הפעיל את המכשיר. אולם כל פעולה שהיתה מותרת לבן חו"ל לעשות בדרך כלשהי, כגון בשעון שבת, מותר לו להנות ממנו אף אם המעשה נעשה על ידי ישראל.